

मी इतकुशी रेणू सारे आकाशाएवढे!

“मनाला प्रश्न विचारले, काय केलंस तू वेगळं? शिक्षक म्हणून जे काही केलंस ते करणं अपेक्षितच आहे. कदाचित आजूबाजूला असं घडत नसेल म्हणून तुझं काम वेगळं वाटलं असेल. हो ना! जे झालं ते माझ्या आनंदासाठी माझ्या अंतःस्फूर्तीनं. जे केलं ते सारं सगळ्यांमुळे वेगळं जाणवलं. माझं काहीच नाही. मी मला समृद्ध करत गेले. नि मीच नच उरले माझी, मीपण अवघे गळून गेलं.”

आत्मचरित्र लिहिताना केवळ आपण कसे जगलो, जगण्यात आलेले प्रसंग कसे होते, आपल्या भोवतीचा कौटुंबिक गोतावला कसा होता, आता आयुष्याच्या अखेरच्या टप्प्यावर असणे जाणवणारी कृतार्थता कशी आहे, या सगळ्याचा आढावा घेण्याकडे अनेकांचा कल असतो. मोजकेच काही असे असतात जे जगण्याविषयी तटस्थपणे आत्मचिंतन करतात, प्रत्येक टप्प्याचे मूल्यमापन करतात. मिळालेल्या यशापेक्षा आलेल्या अपयशाकडे जाणीवपूर्वक लक्ष केंद्रित करतात आणि खुल्या दिलाने त्याचा स्वीकार करतात. आपल्या भोवतीचा भवताल आपल्यासोबत कायम ठेवतात. अशी आत्मचरित्रे ही केवळ त्या लेखकाची राहात नाहीत. ती वाचकाला कवेत घेतात. जगण्याकडे पाहण्याचा दृष्टिकोन बहाल करतात आणि स्वतःचे स्थान धुवासारखे अधोरेखित करतात अशी काही मोजकीच आत्मचरित्रे आहेत. त्यात एका नावाची भर पडली आहे. ते नाव आहे. ‘प्रिय प्रतिमास, रेणूकडून’ लेखिका आहेत रेणू दांडेकर.

प्रिय प्रतिमा ही व्यक्ती दुसरी तिसरी कुणी नसून रेणू स्वतः आहेत, लग्नापूर्वीच्या प्रतिमा केसकर! लग्नानंतर रेणू दांडेकर! त्यांच्याच शब्दात सांगायचे तर पहिली पंचवीस वर्षे प्रतिमाची आणि पुढील पस्तीस वर्षे आहेत ती रेणू दांडेकरची. असा एकूण साठ वर्षांचा कालखंड दोन कप्प्यांत विभागलेला आहे, उरलेला आहे. आताचा चिंतनाचा, पुन्हा मूल होऊन शिकण्याचा.

लेखिकेने मनोगतात नमूद केले त्याप्रमाणे ह्या आत्मचरित्रात प्रतिमाचे भावविश्व आहे. घरातील संस्कार, आई-बाबा आणि आजी यांची स्वभावचिन्हे. कॉलेज शिक्षण आणि शिक्षकीपेशाची सुरुवात - म्हणजे वाई ते नांदेड असा हा प्रवास आहे. यात प्राचार्य नरहर कुरंदकरसर आहेत. एम.ए.चा रिझल्ट लागण्यापूर्वीच नेमणूक, त्याचा व्यासंग, भाषणे, शिस्त सारेच भारावून टाकणारे आहे.

दुसरा टप्पा राजा दांडेकर यांच्यासोबतचा वैवाहिक जीवनाचा आहे. म्हणजे रेणू दांडेकरचा आहे. तो नांदेडमार्गे कोकणात येतो दापोली चिखलगाव पर्यंत. लोकमान्य टिळकांचे जन्मगाव. येथे स्वतःची शैक्षणिक संस्था सुरू करणे, शिकवणे, मुले आणि मुली यांना शाळेपर्यंत घेऊन येणे, मुलांना अभ्यासाची आवड लागवी त्यासाठी नवनवीन प्रयोग करणे. मुलींविषयी आग्रहपूर्वक काही प्रयोग आणि प्रयत्न करणे, एक वेगळी शाळा म्हणून नुसता प्रयत्न नाहीतर तिचे स्वरूपही वेगळे आणि

ग्रंथपान

चांगदेव काळे

संपर्क : ९८६९२०७४०३

प्रिय प्रतिमास, रेणूकडून रेणू दांडेकर

परिपूर्णता यावर भर देणे, त्यासाठी अनेक स्तरांवर लढाया करणे, यात राजा दांडेकर यांची पूर्णपणे साथ मिळणे. या सगळ्या धडपडीचे वर्णन या दुसऱ्या भागात आलेले आहे. या धडपडीत पस्तीस वर्षांचा कालखंड कसा झरझर मागे पडला हे कळलेदेखील नाही असे लेखिका नमूद करतात. स्वतःला झोकून देऊन सतत आपल्या ध्येयाशी मग्न असलेल्यांना वेळकाळाचे भान उरत नाही. याचे उत्तम उदाहरण म्हणजे रेणू दांडेकर! त्यांच्या या कर्तृत्वाची दखल घेतली गेली नसती तरच नवल! अनेक शासकीय पाठ्यपुस्तक चित्रे, उपक्रम यावर त्यांची नेमणूक आपोआप होत गेली. अनेक पुरस्कार चालत आले. याच अनुषंगाने अनुभवसिद्ध असे लेखन झाले, त्यांनाही पुरस्कारांनी सन्मानित केले. देशपातळीवर प्रवास घडलाच. विदेशाचाही प्रवास घडला. त्यामुळे एक कृतार्थ प्रवास घडला असे म्हणत होते.

तिसरा टप्पा हा रेणूच्या स्वतःच्या परिघाचा आहे. सावल्या दूर गेल्या तरी झाडे जागेवरच असतात. सावलीचे परिमाण झाडांना लावता येत नाही. परंतु झाडे स्वतःला परिमाणे लावून आपण अंदाज घेऊ शकतात. तसा लेखिका स्वतःच्या एकूण जीवनपटाचा, सांसारिक कालखंडाचा, आपल्या परिघाच्या रेषा तपासून चिंतन करताना दिसतात. हे चिंतन ‘एक झाड आणि दोन पक्षी’चे स्मरण करून देते आणि संपूर्ण सार शेवटच्या ओळीत येतो, जे कुरंदकरसरांच्या अनुभवातून आलेले आहे, ‘काहीच अशक्य नाही. शक्याशक्यतेचा विचार नाही करायचा. जे घडलंय ते असं नि का घडलंय,

याचाच विचार करायचा.”

नदी संपूर्ण प्रवास करून समुद्राच्या मुखाशी येते. थांबते आणि मागे वळून पाहते, किती आणि कसा झाला प्रवास? स्वतःलाच विचारते, चढउतार तर असतातच. खाचखळगेही असतात, तरीही इथपर्यंतचा प्रवास झाला हे वास्तव असते. तसा हा प्रवास आहे. अवखळ, खळळता, खोल, गूढ, भग्न तरीही कृतार्थच!

जसे सुचले तसे लिहिले असे लेखिका नमूद करतात, परंतु जे लिहिले ते सकस आहे. मोठा अनुभवाचा पट सोबतीला आहे आणि तो आपण कुणाशी बसून संवाद करतोय इतका मोकळा, प्रामाणिक आणि ओघवता आहे. एक उत्तम आत्मचरित्र वाचल्याचा आनंद कायम सोबत ठेवून आहे.

अन्वर हुसेन यांनी आशयसंपन्न असे मुखपृष्ठ या कलाकृतीला बहाल केलेले आहे.

मूल्य ३०० रुपये सवलतीत १८० रुपये

सर्वस्पर्शी व्यापक भूमिकेचे संस्कृतीतील लेखन

‘गेल्या पाच दशकांहून अधिक काळ माझ्याजवळ Light from Many Lamps हे पुस्तक आहे. जेव्हा जेव्हा माझ्याकडे काही समस्या उभी ठाकते, तेव्हा तेव्हा मी हे पुस्तक उघडतो आणि ते माझे अश्रू पुस्तं. जेव्हा जेव्हा माझं मन आनंदानं काठोकाठ भरून सैरभैर होतं तेव्हा तेव्हा हेच पुस्तक माझ्या मनाला हळुवार स्पर्श करतं आणि मला समतोल विचार करायला लावतं.’ डॉ. कलाम.

पुस्तक हातात असणे म्हणजे काय याचा प्रत्यय त्यातच असू शकतो, ज्याला पुस्तकाशिवाय चैन पडत नाही आणि त्याच्या हाती पुस्तक नाही. वाचनाचा आनंद म्हणजे काय, याचे वर्णन तोच करू शकतो, ज्याने अफाट वाचन केले आहे, करत आहे, तहानभूक विसरून. वाचन हा व्यासंग आहे, छंद आहे, आवड आहे आणि तो पूर्ण करण्याचे वेड, ध्यास ज्याच्या ठायी कायम वस्तीला आहे, तो पुस्तकाशिवाय जाणणे म्हणजे जिवंत मरण समजतो. म्हणूनच अनेक जण ग्रंथालयाचे सभासद होतात, स्वतः पुस्तके खरेदी करून स्वतःचा ग्रंथसंग्रह करतात. वाचकांचे अनेक प्रकार असू शकतात. अनेक प्रकारचे वाचन करणारे वाचक असू शकतात. काही त्याच्या आवडीचे, अभ्यासाचे म्हणूनही वाचन करणारे असतात. तसाच व्यासंग आपल्याला आणखी लक्षात येतो तो जॉन गोन्सालविस यांचा. त्या व्यासंगाचे दर्शन घडवणारे त्यांचे पुस्तक नुकतेच ग्रंथालीने प्रकाशित केले आहे, त्याचे नाव आहे, ‘ज्यांच्या हाती पुस्तक’.

चोखंदळ आणि मनापासून वाचन करू पाहणाऱ्या वाचकांसाठी हा लेखसंग्रह ‘गाईड’ ठरावा. वाचनाची तहान भागवण्याचे सरोवर म्हणजे ग्रंथालये. या ग्रंथालयाविषयी लेखकाने वर्णनांची जी बरसात केलेली आहे, तिच्यात आपण चिंब होऊन जातो. वाचनालये म्हणजे प्रेरणेचे स्रोत, वैचारिक ऊर्जेचे शक्तिपीठ, विश्वज्ञानाचे ज्ञानपीठ, ज्ञानाचे तीर्थक्षेत्र, समाजाचा सांस्कृतिक ठेवा, वाचनाची ओढ, गावाचे सांस्कृतिक भूषण, बुद्धीला खाद्य पुरवणारे ज्ञानसम! हा वाचनालय/ग्रंथालयाचा जसा गौरव आहे, तसा लेखकाच्या दृष्टिकोनाचाही गौरव म्हणावा लागेल.

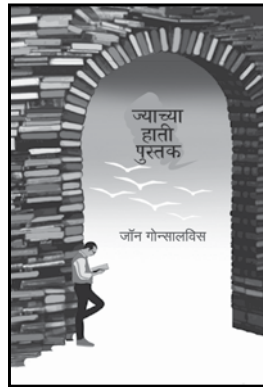
वाचनामागे प्रेरणा असते, तिचा मागोवा घेताना त्यांनी कवयित्री शांता शेळके यांचे वचन उद्धृत केले आहे आणि त्या अनुषंगाने स्वतःच्या प्रेरणेचा मागोवा घेतलेला आहे. तो घेताना अरुण टिकेकरांचाही संदर्भ देत नमूद केले आहे, की ‘‘वाचनगुरु लाभला तर तो काय वाचावं हे सांगेल, कसं वाचलं पाहिजे ते सांगेल, का वाचलं पाहिजे हे सांगेल.’ ही गोष्ट खरीच आहे, की वाचनाची शिस्त लागण्यासाठी वाचनगुरु लाभला तर वाटेल ते वाचत सुटण्यापासून सुटका होऊ शकते. वाचनात नेटकेपणा आला, की आपली आवडही निश्चित होते आणि त्यातून वाचनाचा मिळणारा आनंद अधिक वृद्धिंगत होत जातो. तो अनुभव लेखकाने इथे नमूद केलेला आहे. तसेच यादव शंकर बावीकर यांचे ५ नोव्हेंबर १९०० रोजी प्रकाशित झालेले पुस्तक ‘वाचन’ याचा मुद्दाम संदर्भ वाचकांसाठी उपलब्ध करून दिलेला आहे.

ग्रंथपान

ज्यांच्या हाती पुस्तक

जॉन गोन्सालविस

आहेत.

पुस्तक आणि त्याचे वाचन, त्याद्वारे सिद्ध होणारी सांस्कृतिक अभिव्यक्ती, व्यासंग, छंद, प्रगल्भता यांचा उत्तम परिचय हे पुस्तक करून देते. परंतु तो परिचय वाचत असताना प्रचंड व्यासंग, वाचनाची अनिवार ओढ, त्यातून शोधलेले नेमके समर्पक संदर्भ, त्यांची केलेली यथोचित मांडणी. हे वाचून आपण थक्क तर होतोच, परंतु त्यातून प्रेरणाही जागृत होते. नुसते वाचन करायचे नाही तर त्यातले नेमकेपणही टिपून ठेवायचे असते. हे सगळे सांगत असताना लेखनाचा वाचनप्रवासही यातून उलगडत गेलेला आहे. हे वाचन चौफेर आहे तशी त्यांची दृष्टीही. लेखक स्वतः उत्तम लेखक आहेत. दहा मराठी आणि एक इंग्रजी अशी अकरा पुस्तके त्यांची प्रकाशित झालेली आहेत.

डॉ. श्रीपाल सबनीस यांची अतिशय प्रगल्भ अशी प्रस्तावना या पुस्तकाला लाभलेली आहे. ‘माझ्या आयुष्यात या पुस्तकातले सर्वस्पर्शी व्यापक भूमिकेचे संस्कृतिनिष्ठ लेखन यापूर्वी भेटलेले नाही.’ त्यांच्या या एकाच वाक्यात पुस्तकाची आणि लेखकाची थोरवी सामावलेली आहे.

लेखक स्वतःच्या व्यासंगाविषयी मनोगतात व्यक्त होताना लिहितात, ‘पुस्तकाच्या पावलांनी माझ्या घरी अक्षरे आली, शब्द आले नुसते शब्दच आले नाहीत, तर शब्दांचे झाड रुजले... मोहरले... फुलले... बहरले... सतीश भावसारांचे सुंदर मुखपृष्ठ या पुस्तकाला लाभलेले आहे.

मूल्य २५० रुपये सवलतीत १५० रुपये

नैतिक बैठक व कणखर मानसिकतेमधून काढलेली वाट

“न्यायालयीन नीतिमूल्यं प्रत्येक न्यायाधीशानं पाळावीत हे फारच निकडीचं असतं. न्याय हा फक्त ‘न्याय दिला’ म्हणून देऊन नाही चालत. न्याय दिला असं दोन्ही पक्षांच्या माणसांना दिसावंही लागतं. न्यायदानाचं काम पवित्र आहे. आणि ते तसं असणं आवश्यक आहे. हे पावित्र्य टिकवायचे नियम असणारच. असायलाच हवेत. हे नियम पाळण्याची जबाबदारी न्यायालयाची आहे.”

न्याय मिळावा असे प्रत्येकाला वाटते. नव्हे तो त्याचा हक्क आहे, असे आपण सांगू शकतो. पण न्यायाच्या नावाखाली सत्याचा आधार घेत असतय केस दाखल केली तर, त्यातून काय निष्पन्न होईल? केस दाखल करणाऱ्याला न्याय तर मिळणारच नाहीच; पण शिक्षाही होणार नाही. मात्र ज्याच्यावर केस दाखल केली त्याला न्याय मिळवताना किती दिव्यातून जावे लागते याची कल्पनाही करता येणार नाही. त्यातून प्रकरण चारित्र्याशी निगडित असेल तर बोलायलाच नको. अख्खे आयुष्य पणाला लागते. कौटुंबिक स्वास्थ्य उद्ध्वस्त होते. आणि काय काय सहन करावे लागते, हे जो सहन करतो त्यालाच कळते. तोंड दाबून बुक्क्याचा मार परवडला, हे त्यापेक्षा भयंकर, म्हणजे जिवंतपणी मरणच! यात पुन्हा ज्याच्यावर आरोप झाला तो सगळ्यांचा परिचयाचा असेल, त्याचे सामाजिक स्थान उंचावलेले असेल तर आत्महत्याच!

सुप्रसिद्ध अभिनेता, तो नाटक, सिनेमा, मालिकांमधून घराघरात पोहोचलेला आहे, ज्याच्या कसदार अभिनयावर अवघा प्रेक्षक लुब्ध आहे, त्याला अचानक ध्यानीमनी नसताना बलात्कारासारख्या खोट्या प्रकरणात गोवले गेले, तो अभिनेता आहे रमेश भाटकर. त्यांना, त्यांच्यावर अशा प्रकरणात पुण्यात एका जुजबी ओळख-एक-दोनदाच भेटलेल्या-असलेल्या मुलीने पोलीस ठाण्यात केस दाखल केली आहे अशी बातमी कळली तेव्हा भाटकरांची पहिली प्रतिक्रिया होती, मी आत्महत्या करतो. निष्पाप, संवेदनशील, भावनाप्रधान आणि प्रतिष्ठा असलेल्या व्यक्तीची प्रतिक्रिया अशीच असणार! पण इथे रमेश भाटकर एकटे नाहीत, पत्नी मृदुला भाटकर सोबत आहेत आणि त्याही पतीच्या कठोर निर्णयात संपूर्णपणे साथ द्यायला तयार होतात. परस्परांवरील प्रचंड विश्वास, प्रेम, निष्ठा, आदर, सहधर्म दिसून येतो तो इथे. ते घेतात हातात हात धरून जोडीने धावत्या गाडीपुढे झोकून देण्याचा पराकोटीचा निर्णय, जीवनाचे अखेरचे शिखर.

मृदुला भाटकर या न्यायदानाचे पवित्र कार्य करणाऱ्या, न्यायाचे पावित्र्य जपणाऱ्या न्यायमूर्ती. आपल्या कर्तव्यात सदैव दक्ष असणाऱ्या, कुणाचाही मुलाहिजा न बाळगता आपल्या सदसद्विवेकबुद्धीला स्मरून आपला धर्म पाळणाऱ्या, पत्नीधर्मातही कुठे उणीव न ठेवणाऱ्या, प्रसंगी कठोर आणि प्रसंगी तितक्याच हळव्या असलेल्या मृदुला भाटकर यांचीही स्वतःची प्रतिष्ठा आहे, वेगळे स्थान आहे आणि तरीही त्या रमेश भाटकर

ग्रंथपान

हे सांगायला हवं मृदुला भाटकर

यांच्या पत्नी आहेत. त्यामुळे त्यांची कोंडी मोठी आहे. एका बाजूला न्यायमूर्ती आणि दुसऱ्या बाजूला आरोप असलेल्या अभिनेत्याची पत्नी. कुठलाही प्रसंग येऊ दे, रमेशला एकटा पडू देणार नाही हा निर्धार, परंतु न्यायमूर्ती असूनही न्याय स्वतः देता येत नाही, कुणाशी त्याविषयी बोलण्याची चोरी. मनाला समजावयाचे किती आणि कसे? तरीही त्यांनी ही लढाई लढण्याचे साहस केले. रमेश भाटकरांनीही स्वतः सर्व पचवून साथ दिली आणि एक लढाई सुरू झाली, निरपराधित्व सिद्ध करण्याची. स्वतःची प्रतिष्ठा पुन्हा परत मिळवण्याची.

मृदुला भाटकर या मुंबई हायकोर्टात न्यायमूर्ती या पदावर आरूढ झाल्या. त्यापूर्वीच्या त्यांचा कालखंड, न्यायदान करताना आलेले अनुभव, न्यायालयीन प्रक्रिया, अंतर्गत व्यवस्थापन, त्यांची शिस्त, अशा अनुभवाशी निगडित प्रसंग येथे अनुभंगिक तपशिलासह आलेले आहेत. न्यायमूर्ती म्हणून वावरताना कोणते संकेत आणि रीतीरिवाज पाळावे लागतात, त्यांची माहिती इतर वेळी मनोरंजक ठरली असती, परंतु आरोप प्रकरणात याच संकेत व रीतीरिवाजांना अंगीकारताना किती संकोचाला सामोरे जावे लागले, ते वाचताना आपण गोठून जातो. त्यांनी हे सारे सहन केले. त्याचेही वर्णन त्यांनी अतिशय संयतपणे केलेले आहे.

या संपूर्ण प्रकरणाला सालोमन राजाच्या संकेताचा संदर्भ आहे. काजव्याचा संदर्भ आहे, जो काजवा प्रकाशाचा दिवा घेऊन वावरत असतो, परंतु त्याला तो त्याच्या डोळ्यांनी पाहता येत नाही.

लेखनाची मांडणी करताना हे संदर्भ सतत सोबत ठेवलेले आहेत. घडलेल्या घटनांचे संदर्भ याच संकेताशी नाते सांगतात. दिसत नाही तरीही कुणी तिथे उभा आहे हा भास तर्काच्या रूपाने कथानकाच्या ओघात आपला पाठलाग करत राहतो.

कथानक सुरू होण्यापूर्वीच सुरुवातीला न्यायमूर्ती व न्यायाधीश यांनी पालन करायची न्यायव्यवस्थेतील १६ मूल्ये दिलेली आहेत, तीही कथानकाच्या प्रत्येक टप्प्यावर त्यांचे अस्तित्व दाखवत असतात. शेवटी प्रकरणाशी निगडित ठळक असे दस्तऐवज जोडलेले आहेत, ज्यावरून प्रकरणाचे स्वरूप लक्षात येते.

विषय अतिशय गंभीर आहे, त्याची मांडणी करताना भावनांचे अनेक पदर इथे संवेदनशीलपणे उलगडलेले आहेत. लेखनात कुठेही तोल सुटलेला नाही. अतिशय संयमितपणे व अलिप्तपणे मनाची प्रचंड उलथापालथ इथे नोंद केलेली आहे.

या पुस्तकाची निर्मिती ग्रंथालीने उत्तम केलेली आहे. त्यावर नीलेश जाधव यांनी सुंदर आशयसंपन्न साज चढवलेला आहे. हायकोर्टाच्या इमारतीच्या काळसर छटेची पार्श्वभूमी घेतली असून त्यावर प्रकाशगारा काजवा चितारला आहे. खूप छान मुखपृष्ठ आहे.

मूल्य २५० रुपये सवलतीत १५० रुपये

सावित्रीच्या लेकींना समजून घेणारे जोतिबाचे लेक
 'डिजिटल इंडिया विथ लाडो' उपक्रमांतर्गत
 सुनीलनं घराबाहेरची नावाची पाटी मुलींच्या नावानं
 करण्यासाठी मोहीम राबवली. 'ईशा निवास',
 'जैनम निवास' अशा मुलींच्या नावांच्या पाट्या
 घराबाहेर झळकायला सुरुवात झाली. बीबीपूरच्या
 तीस घरांपासून सुरु झालेली ही मोहीम राज्यात
 हळूहळू अनेक लोकांनी स्वेच्छेनं अंगीकारली. सध्या
 हरियाणा आणि इतर राज्यांत पंधरा हजार घरांवर
 अशी मुलींच्या नावांची 'नेमप्लेट' लावण्यात सुनील
 यशस्वी झाला आहे.'

जगभरात असे खूप लोक आहेत, ते खूप
 वेगळ्या प्रकारची कामे करत आहेत. त्यांचे काम
 हा त्यांच्या ध्यासाचा परिचय करून देत असते.
 त्याची दखल होणाऱ्या बदलावर अवलंबून असते. हा
 बदल लहान स्वरूपात असेल, त्याचे उदाचे स्वरूप
 व्यापक असेल अशी अपेक्षा यात अंतर्भूत असते.
 त्यासाठी चिकाटी, जिद्द, परिश्रम, पदरमोड हे सारे
 त्यात असते, नसते ती कुठली स्वार्थभावना, केवळ
 आणि केवळ एका ध्यासापायी ही मंडळी अहोरात्र
 काम करत असतात झपाटल्यासारखी. अनेकदा
 विरोध, असहकार्य, अपमान यांनाही सामोरे जावे
 लागते, तरीही ही मंडळी विचलित होत नाहीत, कुणी
 दखल घेतली, ना घेतली, पुढे जात राहतात. शेवटी
 ही वेळ येतेच, जाणकार होणाऱ्या बदलाची दखल
 घेतातच. काम कुठलेही असो ते सेवाभावी वृत्तीने

केलेले असते आणि त्याचे परिणाम असतात ते सकारात्मक. अशाच
 वेगळ्या पद्धतीने कार्य करणाऱ्या व्यक्तींना हेरून, त्यांच्या कामाची
 घेतलेली दखल सर्वांपर्यंत पोहोचवण्याची जबाबदारी हरीश सदानी
 यांनी पार पाडली आहे. त्याचा ऐवज म्हणजे 'चाकोरी मोडणारे पुरुष'.

'चाकोरी मोडणारे पुरुष' या पुस्तकात असे पुरुष आहेत जे
 आपली 'पुरुषप्रधान संस्कृती' या संस्थेला वेगळ्या वळणावर आणू
 पाहण्याचा प्रयोग करत आहेत. काय आहे ही पुरुषप्रधानसंस्कृती? ही
 काही व्याख्येतून स्पष्ट करण्याची आवश्यकता असलेली संस्कृती नाही.
 जन्माला आलेल्या प्रत्येक 'पुरुष' नावाच्या बाळासोबत ती जन्माला
 येते आणि आयुष्यभर तिचाच पीळ घट्ट करण्यात सार्थकता सिद्ध करत
 राहतो. कुणाविरुद्ध? जिच्या पोटी जन्म घेतला ती 'स्त्री' येथे केंद्रस्थानी
 असते. अगदी तिच्या जन्मापासून तिच्या अखेरच्या श्वासापर्यंत. इथे
 स्त्री-पुरुष हे समानतेच्या पातळीवर आहेत हे वास्तव स्वीकारण्यास
 बंदी आहे. म्हणजेच ही संस्कृती लिंगभेदावर आधारित आहे. आणि ही
 भेदाभेदाची मजबूत भिंत ज्यांना अमान्य आहे, अशा निष्ठावान कार्यकर्ते,
 त्यांचे काम, त्यासाठी चाललेली लढाई यांचा परिचय या पुस्तकात
 करून दिलेला आहे. त्याचे शीर्षक हीच त्यांची ओळख म्हणायला हवी,
 'चाकोरी मोडणारे पुरुष!'

स्त्रियांचे अस्तित्व, त्यांचे प्रश्न हे वेगळे आहेत. त्यांचे विश्व,
 भावभवना, संवेदना, त्यांची देहबोली वेगळी आहे, असे समजून
 त्याविषयी मोकळेपणाने चर्चा करणे, त्यावर उपाय सुचवणे, आपसातला
 संवाद मोकळा करून त्यांना अधिक व्यक्त होण्यास संधी देणे, आणि

ग्रंथपान

चाकोरी मोडणारे पुरुष हरीश सदानी

लिंगाधारित हिंसेला प्रतिबंधित करण्यासाठी पुरुषांनी सुरु केलेल्या
 देशातील पहिल्या स्वयंसेवी संस्थेचे ते सहसंस्थापक व मुख्य कार्यवाह
 आहेत. टाटा सामाजिक विज्ञान संस्थेतून त्यांनी समाजकार्याचे पदव्युत्तर
 शिक्षण घेतलेले आहे. देशभर सुरु असलेल्या समाजकार्य करणाऱ्या
 संस्था आणि कार्यकर्ते यांच्याशी त्यांचे नाते आहे. अशा निवडक सव्वीस
 जणांचा परिचय त्यांनी लोकसत्ताच्या लोकरंग पुरवणीतून दिला. त्या
 लेखांचे हे पुस्तक आहे. वृत्तपत्रीय लेखन असल्याने लेखकावर अनेक
 मर्यादा असतात. तरीही त्यातले नेमकेपण टिकवून आणि लेखनातले
 लालित्य सांभाळून वाचकापर्यंत आपला हेतू पोहोचवण्याचे खूप मोठे
 संयमी व कौशल्याचे कसब पणाला लावावे लागते. लेखक त्यात यशस्वी
 झालेले आहेत. त्यांच्या या स्तुत्य उपक्रमातून त्यांनी व्यक्त केलेल्या
 आशेप्रमाणे इतरांना प्रेरणा मिळाली तर हे लेखन सार्थकी लागले असा
 निर्वाळा मिळेल.

या लेखसंग्रहाचे मुखपृष्ठ अनिल दाभाडे यांनी सजवलेले आहे.
 लेखात असलेल्या सव्वीस कार्यकर्त्यांचे फोटो सोबत आशयसंपन्न
 प्रतिमा साकारलेली आहे.

मूल्य १५० रुपये सवलतीत १०० रुपये